

Rozhovor s mojí matkou (M), otcem (T) a chvílemi babičkou z matčiny strany (B) o tom, jak prožívali události roku 1989, obzvláště listopadové. Matka a otec tehdy studovali na VŠCHT, otec pak na začátku listopadu začal pracovat. Babička tehdy žila ve Smržovce, městečku v Severních Čechách, pracovala v lékárně a dědeček pracoval v podniku Tofa. Jména nejsou v rozhovoru uvedena pro zachování anonymity zúčastněných.

Takže... co jste tou dobou dělali?

M: My jsme tou dobou byli ve Smržovce, na lyžích.

T: Na lyžích určitě ne.

M: Byli jsme na běžkách. Stoprocentně.

A jste se s tátou jak dozvěděli, že se něco děje?

M: My jsme byli tady a poslouchali jsme rádio.

A ještě předtím, to se také něco dělo?

M: No, to bylo opravdu jen pro ty aktivní lidi.

T: Před 17. listopadem se dělo, utíkali východní Němci. A týden nebo čtrnáct dní před tím bylo svatořečení Anežky. Ale jinak se nedělo vůbec nic a nic se nečekalo a byli jsme ve Smržovce.

M: No teď jsme byli ve Smržovce, seděli jsme u rádia, já jsem si malovala a táta něco dělal a v rádiu ve zprávách říkali: "V Praze se nic neděje, všechno je v pořádku." Když to řekli ve druhých zprávách, tak...

T: Zpráva zněla, že bylo shromáždění studentů na Albertově, že se toho pokusily zneužít živly a že pochodovali na Národní třídu, kde je policisté zastavili, aby nedělali výtržnosti. A že zpráva, že při zásahu policie byl zabit student, se nezakládá na pravdě. A v tu chvíli, když řekli, že zpráva o zabití studenta se nezakládá na pravdě, tak jsem říkal, že se tam něco děje, protože když měli zapotřebí dementovat zprávu, že zemřel student, tak se něco děje. A jestli opravdu zabili studenta, tak se teprve bude dít, protože v podstatě to bylo na výročí zabití Opletala a pokud by udělali to samé, tak se prostě bude něco dít.

M: Ale první zprávy nebyly vůbec o studentovi, jenom říkali, že situace v Praze je normální, řekli to úplně bez všeho dvakrát v titulu hlavních zpráv a táta říkal: "Proč říkají, že je situace v Praze normální? Tam bude nějaký průšvih." Já říkám: "Proč?" – žejo, holka z venkova - "Protože to se normálně neříká."

T: Protože to normálně nemají zapotřebí, říkat, že je situace normální.

M: No a mě to nenapadlo a táta říkal... To muselo být určitě v sobotu, protože pak v neděli jsme jeli do Prahy.

T: To bylo v sobotu večer, v neděli jsme poslouchali zprávy, to už dementovali, nebo to stále opakovali, že se neví vlastně a tak. No a dojeli jsme do Prahy a zatím celkem nic. Druhý den, v pondělí, v první pracovní den, už prostě jelo, že bude demonstrace.

M: Na Václaváku.

T: A že se to takhle nemůže nechat, že zabili studenta, že je to konec komunistů... A já jsem se šel podívat, to jsem byl v práci čtrnáct dní nebo kolik, sedmnáct dní, já jsem na Povodí nastupoval prvního listopadu, takže jsem se dovolil a šel jsem se podívat na VŠCHT, co se tam děje, protože to organizovali študáci, no a tam už bylo, že odpoledne bude na Václaváku demonstrace.

M: Já jsem byla na VŠCHT, protože my jsme šli s T.

T: Máma dělala v laborce.

M: No a T. říká: "Hele, od nás jdeme na demonstraci, jdeš s náma?" A já říkám: "Jo, tak já se připojím." Takže já jsem šla s T., ten první den.

T: Ne, my jsme se tam někde potkali.

M: Jo, takže jsme šli všichni.

T: Sešli jsme se u koně a postupně tam bylo čím dál víc lidí.

M: Václavák byl plný odshora až dolů.

T: Ale nějak se nevědělo, co se bude dít. Všichni chtěli protestovat, ale nikdo nevěděl, co bude. A už tam vykřikovali takové jako: "Ať žije Havel!" a tak, my jsme o něm nic nevěděli, jenom že existuje a jinak nic. Takže nám to nic neříkalo celkem, no. A postupně se shromáždilo obrovské množství lidí, já nevím, 300, 400 tisíc lidí, a šlo se pochodem na Můstek.

M: No počkej, ale to už tam určitě první den někdo mluvil.

T: Ne ne, první den nikdo nemluvil. Ne, šlo se na Můstek a bylo to neřízené. Vykřikovalo se, zvonilo se klíčkama a šlo se po Národní k Národnímu divadlu.

M: Přesně tak.

T: A řeklo se, že se jde na Hrad. Po Národní k Národnímu divadlu, po nábřeží a ke Karlovu mostu a tam to někde zašpérovali policisté.

M: Tam přece zašpérovali Karlův most.

T: Zašpérovali Karlův most a samozřejmě ten další most na Malostranskou.

M: Takže se prostě nedalo jít na Karlův most.

T: A hlavně se to celé zastavilo, my jsme se zastavili v podchodu na Novotného lávce.

M: Tam jak je ten tunel, jak tam jezdí tramvaje, tak my jsme nemohli dopředu, protože tam byly davy lidí, nemohli jsme dozadu a byli jsme ve tmě v tunelu.

T: Všude okolo tebe narvaní lidé a nevíš, co se bude dít, jestli do nás budou střílet nebo co vlastně bude.

M: Nevědělo se, co to čelo, protože ti se srazili s policisty.

T: Od kamarádů jsme věděli, že je zmlátili, když předtím byli na Národní, ti byli pomlácení oba dva. Protože sedmnáctého to tam policisté zavřeli a pouštěli je po jednom ven a mlátili je. Udělali uličku, kde do nich mlátili pendreky. Takže V. kryl L. a měl zmalovaná záda šíleným způsobem, ještě na hlavě něco, takže ti byli takhle zmlácení.

M: No a byl tam i ten kluk, co od něj máme tenhle baráček, to mi říkala T. Ten vyšel se študákama a pak vyprávěl, že se do nich pustili policisté na Národní a on zaběhl do nějakého průchodu do domu a tam vybíhal, vybíhal a najednou se otevřely dveře a zhařla ho nějaká babička a proběhli okolo policisté. Prostě ho schovala, úplně natvrdo, otevřela dveře, on tam zaplul, zamkla a bylo.

T: A v podstatě se to nakonec rozešlo, to bylo 19. V tu neděli 18. se vlastně skoro nic nedělo, 19. byla první velká demonstrace a od devatenáctého každý den se pak scházelo na Václaváku čím dál víc lidí a v Melantrichu se toho zmocnil Havel a spol. a začali to „řídít“.

M: No ale hlavně průšvih byl v tom: byli tam študáci a k nim se přidali umělci. Tohle dvoje fungovalo od začátku, ale Havel...

T: Takhle: Študáci vyhlásili stávkou a divadla se k tomu přidala.

M: Ale ČKD plné dělníků, to...

T: Ale počkej, to skáčeš úplně někam jinam.

M: Neskáču.

T: Ale o ČKD vůbec nešlo na začátku.

M: Ale byli prostě študáci a inteligence, přestali hrát v divadlech.

T: No, v divadlech místo aby hráli, tak diskutovali, vysvětlovali.

M: Ale to bylo v Praze a teďkon do těch vesnic, ty lidi nic...

T: Študáci se snažili zaprvé tisknout, vydávat letáky a jezdili po venkově a snažili se venkovanům vysvětlovat, co se děje, protože ti o tom věděli akorát z televize, kde ještě v tu chvíli šly bludy.

M: Že protistátní živly chtějí uchopit moc.

T: No a postupně se to rozrůstalo, asi čtrnáct dní jsme takhle chodili zvonit klíčema a vykřikovat hesla a do toho tam vystupoval Havel a další známí lidé.

M: No ale tam se báli lidi promluvit, to bylo husté.

T: Pátý den v práci mi paní, která byla z Kladna, říkala, že její bratr, který je u Lidových milicí, nafasoval samopal s ostrými a že jsou v náklad'ákách... To bylo asi 22., po tom týdnu se to lámalo. Prostě říkala, že na Kladně naložili milicionáře se samopaly s ostrými do náklad'áků a že jedou na Prahu. Někdo pak také říkal, že byli někde připravení s tanky.

M: To bylo úplně natvrdo.

T: Natvrdo, jestli bude zásah nebo nebude. Nakonec zvítězili ti rozumnější v ÚV KSČ, takže zásah nepovolili. Jinak by to tam bývali postříleli.

Něco jako na náměstí nebeského klidu.

T: V podstatě. Takže tím padlo násilné řešení a komunisté se rozehnili, celý mocenský systém shnil zevnitř. Nebyli natolik akční, aby to dokázali potlačit a naštěstí některé z těch hlav byly natolik rozumné, aby pochopily, že je to konec, nemá smysl to násilím držet dál, že to nemá budoucnost. A druhá věc, věděli, že nemají podporu od Ruska, protože tam byl Gorbačov, a tudíž za nimi nikdo nestojí - a nebyl tlak z Ruska, aby to bylo potlačené. Ve chvíli, kdy teda vzdali tenhle zásah, v tu chvíli se to podle mě mocensky úplně rozpadlo. Pak ještě zkoušel - jak on se jmenoval, ten komunista ošklivý - Štěpán, to byl předseda pražské KSČ, ale měl čáku být hlavním komunistou. Tím byl v té době Milouš Jakeš. A možná, že na tom něco je, že tam byl mocenský boj mezi komunisty, kdy Štěpán chtěl odstranit Jakeše a staré komunisty.

M: Ale D., co nás měl, tak říkal, ať vstoupíme do strany, že to vezmou...

T: D. byl náš vedoucí diplomové práce na VŠCHT.

M: A udělal šílenou kariéru jako komunistu.

T: Byl hlava komunistů na VŠCHT a měl velký problém, protože měl mě s mámou jako šťudáky pod sebou a ani jeden z nás nebyl ve straně. Takže když jsem se vrátil z vojny a měl jsem dělat nějakou tu vědeckou práci na aspiranturu, v podstatě mi řekl, že mám vstoupit do strany a jinak, když nevstoupím, tak mě sice nevyhodí z aspirantury, ale že jsem skončil.

B: A k dědečkovi se začali chovat strašně slušně v Tofě, říkali: "To víte, že jo, soudruhu, vaše dcera je kandidátka, ona má vstoupit do strany, samozřejmě..."

T: Ale ona nebyla kandidátka.

M: Nebyla jsem kandidátka, ale já jsem byla v SSM a měla jsem dobré výsledky, takže jsem byla studijní vedoucí. Byla jsem studijní vedoucí a byla jsem v SSM, takže oni automaticky předpokládali, že z SSM se jde do komunistické strany.

B: A dědeček přišel domů, oči navrch hlavy a říkal: "Opravdu, oni jí doporučili a opravdu, oni teďkon..."

T: Já si myslím, že tenkrát to byla hra, protože D. strašně potřeboval, aby jsme do té strany vstoupili. Podle mě to byla hra taková, že dokonce nitky vedly až sem, aby jako to bylo doporučené, protože ono zase vstoupit do strany komunistů nebylo úplně jednoduché, někdo tě tam musel doporučit, nemohla jsi prostě říct: "Já chci."

M: Ti, co byli dělníci a rolníci, klidně, ale takhle vysokoškoláci, to už...

T: Takže spolužáci z vejšky, kteří o to kvůli kariéře děsně stáli, tak strašně bojovali o to, aby se dostali do strany ještě než budou dostudovaní. Protože až budou dostudovaní, tak to bude složitě... Vím o dvou, co se strašně snažili, i o tom mluvili, aby - a sháněli někoho, kdo je doporučí.

B: A jak teď skončili? Jako komunisté?

T: Ale to oni nebyli komunisté, to oni chtěli kvůli kariéře, to nebylo kvůli ničemu jinému. Takže ve chvíli, kdy už komunisté nebyli u moci, tak po nich nikdo ani nešťekl.

M: Okamžitě nebyli, protože se jim to nehodilo. V tu ránu...

T: Takže se lidé také snažili. No, takže D. se snažil, abychom tam s mámou vlezli. A máma to odmítla.

M: Ne, víš jak to bylo?

T: A máma to odmítla na principu nějaké své naivity, že se na to necítí dostatečně zralá...

M: Ne, ne, on za mnou přišel a říkal, jestli teda chci vstoupit. A já jsem to tenkrát myslela upřímně a řekla, že si myslím, že když je člověk komunista, tak má být vzorem a má být vzorem ve všech oblastech. A já jsem věděla, že v práci jsem dobrá, ale chodila jsem s tátou a nebyla jsem s ním vdaná, že, a to se prostě přičilo mému...

Morálnímu vzoru.

M: Přesně tak.

T: Komunista musí být dokonalý.

M: Ano, ano, já jsem mu řekla, že se na to morálně necítím. A on na to neřekl ani slovo, jenom na mě zůstal koukat a vážně nemohl.

T: Takže máma nad nimi zvítězila tímto způsobem.

M: Ale já jsem to neudělala sofistikovane.

T: Máma to prostě myslela upřímně. Ale tím pádem jim vyklouzla a pak se soustředil na mě a řekl, že tedy musím a že mám okamžitě jít za nějakým člověkem, který dělal naší - Š. se jmenoval ten člověk -

M: Jó, Š., jo?

T: - že mám prostě jít za Š., který dělá tenhle nábor, má na starosti přijímání a má pro mě připravenou přihlášku. Takhle to bylo připravené. Takže jsem šel za Š. a ten měl pro mě připravenou přihlášku. No a já - nechtěl jsem, ale také jsem neměl tu odvahu říct: "Já nechci." Protože prostě... to je složité. Tak jsem se snažil nějak mlžit, ale nemyslel jsem to upřímně, takže to tak jednoduše nešlo. A on to na mě zkoušel a já jsem říkal něco o tom, že si myslím, že by bylo potřeba s tím něco dělat, protože...

B: To bylo ve kterém roce?

T: 88... ne, 89.

M: A nebylo to 87? Ten člověk nás tam rval dva roky!

T: Ne, to bylo 89, když jsem přišel z vojny na aspiranturu. A zkoušeli to na mě tak, že jsou potřeba změny, ale když nebudu u nich, tak do toho nemůžu mluvit, a že ty změny můžu udělat jen pokud budu u nich. Potom že můžu nesouhlasit a snažit se něco měnit zevnitř.

B: No, takový problém jsem měla pořád já.

T: Tak to na mě takhle zkoušeli a tímto, že by se daly dělat změny zevnitř, mě zviklali natolik, že jsem si řekl o odklad do druhého dne, abych si to rozmyslel. Zaprvé jsem tomu chtěl v tu chvíli uniknout a zadruhé mě zviklali, jestli by to opravdu nebyla cesta. No a pak, strávil jsem bezesnou noc, kdy jsem nad tím přemýšlel, co vlastně bude -

M: To vůbec nevím.

T: - tys tam tehdy nebyla, tys byla někde v háji. No a tak jsem nad tím přemýšlel a dospěl jsem k názoru, že v žádném případě ne, že se mi to naprosto přičí, a že to je blbost, že bych se sám sobě a kamarádům už v životě nemohl podívat do očí. Prostě ne. Takže druhý den jsem šel za Š. a řekl jsem mu, že prostě ne. Že si myslím, že ani zevnitř, že tam ta šance je minimální, že prostě z přesvědčení ne. A skončil jsem s tím a šel jsem pryč. A zavola si mě D. a řekl mi, že tímto jsem skončil jakoukoli vědeckou kariéru. Že mě nevyhodí, ale ať nepočítám se žádnou podporou a vůbec s ničím. V tu chvíli jsem si začal hledat místo, byla půlka října a nastoupil jsem do Povodí. Náhodou mi táta našel ve Večerní Praze inzerát, tak jsem si říkal, co dál na škole... No a pak se to teda rozpadlo a Štěpán, který to možná pošťuchoval někde zpovzdálí, se snažil přemluvit dělníky z ČKD ve Vysočanech. Mluvil k nim a oni ho poslouchali, ale nakonec se to zlomilo tím, že začal být arogantní a říkal o tom, co se dělo na Václaváku: „Přece nám nebudou poroučet děti!“ Ale už toho měli také plné zuby a prostě je vypískali z balkónu, „Nejsme malé děti!“, a už ho nepustili ke slovu. Takže ti dělníci, které měli komunisté pořád v hubě, se přidali k ostatním na Václaváku.

M: Jak se přidali k těm na Václaváku, to byla strašně emotivní chvíle.

T: Všichni ti lidé věděli, že tím se to zlomilo, protože komunisté nemají mít koho v hubě. No a pak to tedy pokračovalo, demonstrace, dál, ale už jednal Havel - vzniklo Občanské fórum - začali jednat s vládou o převzetí vlády, až to vyvrcholilo tím, že vznikla nová prozatímní

vláda. Nejdřív tedy, že bude polovina komunistů ve vládě, byla generální stávka, a na základě generální stávky to komunisté vzdali úplně.

M: S tím se původně vůbec nepočítalo.

T: Vznikla prozatímní vláda, s tím, že odstoupí současný prezident a bude jmenován nový, navrhli Havla, zvolili ho prezidentem a byla vláda lidí z OF, no a víceméně se to začalo připravovat k prvním svobodným volbám. Ještě teda jak jsem byl na Povodí asi dvacet dní, tak všichni se báli, protože ti lidé prožili osmašedesátý a to potlačování po něm, takže -

B: Všichni se báli, že se to vrátí.

T: - všichni se báli že se to vrátí, takže já jsem tam po těch asi dvaceti dnech zakládal OF.

M: Ale hlavně táta říkal, že tam byli v tak ostré situaci, že v tu ránu měl přečtené všechny lidi, tam se mu prostě ukázaly charaktery.

T: Ano, protože jsi viděla, komu jde o věc, kteří se bojí a kteří jsou jen vypočítaví. Byla tam třeba paní, jejíž hlavní starost byla, jestli na Vánoce bude husa, když jsou ty demonstrace.

M: Ale ono je to výborné, tohle zažít!

T: Z práce jsme odcházeli o hodinu, o dvě dřív, takže šéfova nás pouštěla a vím, že jsem jí říkal, když jsme odcházeli asi na třetí demonstraci, tak se o tom mluvilo, v nadsázce jsem říkal, že si to napravujeme za kapitalismu. Jo - a všichni se tomu smáli, nikdo to nebral vážně.

M: Ale tohle vím, že jsi říkal, že ty charaktery, jak se objevily, to bylo neuvěřitelné.

T: No... Ale tahle paní... pak odešla, ale předtím se mnou jezdila na odběry, bylo jí tak přes padesát, a postupně byla čím dál tím víc prokomunistická. Ti komunisté že ale nebyli tak špatní a od války jak to tu za nich vzkvetlo. Když byla generální stávka, starala se, že nebude chleba druhý den, takovéhle starosti samé... Takže s ní jsem měl zvilé debaty, stávalo se mi, že na konci vesnice, když jsme ji projížděli, jsem si všiml, že jedu 120. Protože s ní byly ty debaty opravdu složité, byla hrozný demagog, takže tomu se těžko odporuje... Jednou mi kolega, jehož rodina přišla v padesátých letech o všechno, vyprávěl, že již opravdu nebyl daleko od toho, aby ji vysadil z auta někde v polích, že mu v tom zabránilo pouze její stáří.

Zajímavé byly na té revoluci dvě věci. První se týká dvou hlavních postav, Havla a Václava Malého, kněze a nyní biskupa, kteří razili hlavní heslo: "Nejsme jako oni!", tzn. vše bez násilí, pokojnou cestou. A -

M: Což je na druhou stranu taky trochu blbé.

T: - ale ne, ty komunisty právě tohle vykořejovalo, že když je někdo "klidný, mírný," nenechá se vyprovokovat, tak se proti tomu těžko bojuje. Jako nemůžeš bojovat proti dalajlámovi - představ si, že by někdo chtěl o něm říkat, jak je špatný a zlý - nemůžeš. A přesně tohle bylo ono, komunisté neměli argument, v okamžiku, kdy řekli, že to nepostřílí samopaly, kdy tohle vzdali, neměli argument. Čili jedna věc byla "Nejsme jako oni, všechno mírnou cestou", vlastně proto to byla Sametová revoluce.

A druhá věc zajímavá, protože to řídili študáci a lidé z divadel, chytří lidé, kteří měli zázemí, mohlo si OF nahradit informační kanály komunistů, kteří měli pod palcem televizi a noviny. Tito lidé byli schopní za noc namnožit, tenkrát pomocí tak akorát psacích strojů, hromady letáků, které ráno byly po celé Praze, po celé republice - ze žádných prostředků byli schopni nahradit televizi a rozhlas do té doby, než televize začala po těch asi čtrnácti dnech informovat objektivně. Něco se řeklo v televizi, nějaká ptákovina, a druhý den už o tom byly letáky, kde to zesměšňovali a dávali pravdivé informace.